

**Aytül Akal'ın Gökyüzünde Balonlar Adlı Öykü Kitabının Söz
Varlığı**

**Vocabulary of Aytul Akal's Story Book named Balloons on the
Sky**

DOI= [10.17556/jef.61125](https://doi.org/10.17556/jef.61125)

Serap UZUNER YURT*

Özet

Çocuklar için yazılmış edebî eserlerin söz varlığı açısından zengin olması önemlidir. Bu araştırmanın amacı Aytül Akal'ın Gökyüzünde Balonlar adlı öykü kitabının söz varlığını tespit etmektir. Nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek gerçekleştirilen araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. İçerik analizi ile söz varlığı öğeleri olan kelimeler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp (ilişki) sözler ve özel isimler, tespit edilmiştir.

Aytül Akal'ın Redhouse Kidz Yayınlarından çıkan Gökyüzünde Balonlar adlı öykü kitabının söz varlığını tespit etmek amacıyla öykülerde yer alan kelimeler, kök ve gövde hâline getirilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Eserin sözcük sıklık dizini Cibakaya programının 2.3. sürümü kullanılarak oluşturulmuştur. Sonuç olarak eserin kelime hazinesi ve deyimler bakımından zengin, diğer söz varlığı unsurları (atasözleri, kalıp sözler) açısından yetersiz olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcük: Aytül Akal, söz varlığı, öykü.

Abstract

It is important that literary works written for children to be rich in terms of vocabulary. Aim of this study is to determine the vocabulary of Aytul Akal's story book named Balloons on the Sky. Descriptive survey model was applied in this study. The data of this study were collected by using qualitative approaches and document analysis was used in the study. Words, idioms, proverbs, doubling, routine words and proper nouns which are the components of vocabulary were found via content analysis.

Words in the stories were separated into their base and stem and computerized in order to determine the vocabulary of Aytul Akal's story book named Balloons on the Sky which was published by Redhouse Kidz publishing.

---

* Yardımcı Doçent, Erzincan Üniversitesi, e-posta:suzuneryurt@gmail.com.

Frequency index of the words of computerized story text was formed by using Cibakaya 2.3 version. As a result, story book was determined that it is rich in terms of vocabulary, idioms but insufficient in terms of some other components such as proverbs and routine words.

Key Words: Aytül Akal, vocabulary, story.

Giriş

Dil edinimi ve eğitimi süreç içinde gerçekleşir. İnsan, kavramların bir dil bütünlüğü içinde kazandıkları değerlerle birlikte sosyalleşir ve dil aracılığıyla öğrenme, öğrendiklerini uygulama, yorumlama gibi birtakım düşünme ve ifade etme etkinliklerinde bulunur.

Öğrenme-öğretme ortamlarında aktarılan bilgiler ana dili aracılığıyla kavranmakta ve böylece bireyin öğrenmesi gerçekleşmektedir. Türkçe öğrenimi anlama, yorumlama, iletişim kurma becerilerinin gelişmesine yönelik olan dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma öğrenme alanlarından oluşur (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006). Türkçe öğretiminde temelde bu dört beceriyi geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için çocukların nitelikli yapıtlarla buluşturulması gerekir. Bu eserlerle çocuklar en çok Türkçe derslerinde karşılaşır. Bunun için Türkçe derslerinde çocuklarımıza ana dil tadını verecek onların dilini, kültürünü, millî ve manevi değerlerini yansıtacak, okuma alışkanlığı kazandıracak yazınsal ürünlerle karşılaştırmalıyız (Uzuner Yurt, 2013, 1).

“Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir. Başka bir söyleyişle, çocuklar adına üretilen nitelikli yayınlar çocuk-edebiyat-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili birer uyaran olmalıdır” (Sever, 2010, 19). Çünkü nitelikli çocuk kitapları çocuğun ana dilini en iyi şekilde öğrenmesini sağlar (Aslan, 2007; Binyazar, 1983; Çotuksöken, 2003; Russell, 1997; Sever, 2002;). Çocuklar için öyküler seçilirken zengin bir söz varlığına sahip olması göz önünde bulundurulmalıdır.

Söz varlığı, bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi (TDK, 2005: 1807) şeklinde açıklanmaktadır. Korkmaz (2007) da Türkçe Sözlük gibi kelime hazinesini söz varlığı ile eş anlamlı kabul eder. Bir dilin

bütün kelimeleri; “Bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.” şeklinde tanımlar. Söz varlığı teriminin adlandırılmasında yukarıdaki tanımlar ve alanla ilgili araştırmalar incelendiğinde söz varlığı yerine söz dağarcığı, kelime serveti, kelime hazinesi vb. terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Fakat Aksan (2015) söz varlığı denince, yalnızca o dilin sözcükleri değil, deyimleri, kalıp sözleri, kalıplaşmış ifadeleri, atasözleri, terimleri ve çeşitli anlatım kalıplarının bütününe anlaşılması gerektiğini belirtir. Baş’a göre de “söz varlığı” terimini diğerlerinden farklı tutmak gerekmektedir. Çünkü söz varlığı, kelime hazinesini de kapsayacak şekilde atasözleri, deyimler, ikilemeler, ilişki sözleri gibi pek çok dil yapısını bünyesinde barındırır (2007).

Söz varlığı ve söz varlığının alt dalları olan kelime hazinesi, deyimler, atasözleri ve diğer unsurlar, çocuk edebiyatı ürünlerinin oluşturulmasında önemli bir yer teşkil eder. Çocuklar ana dillerinde yer alan söz varlığı unsurlarını eğitim ortamında, çocuk edebiyatı ürünlerinden de faydalanarak kazanır ve zenginleştirirler (Baş, 2010).

Söz varlığı çalışmalarında, temel kelime hazinesi en çok kullanılan kelimeleri kapsamaktadır. Temel kelime hazinesi de kelime sıklığı ile elde edilir. (Kurudayıoğlu, 2011, 179). “Okumaya yeni başlayan ilkokulun ilk sınıflarındaki öğrencilere ya da bir yabancı dili öğrenmeye başlayanlara ilk aşamada öğretilmesi gereken sözcüklerin hangileri olduğu, dilin sözcüklerinin hangi sıraya göre tanıtılması gerektiği saptanırken, değişik gereksinimleri karşılayan ana dil ve yabancı dil sözlükleri hazırlanırken dildeki öğelerin sıklıklarının bilinmesi gerekmektedir”(Aksan, 2007). Bu nedenle çalışmada kelime sıklıkları tespit edilecektir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin dil eğitimi açısından incelenmesi, bu eserlerin edebî açıdan değerlendirilmesi kadar önemlidir (Çeçen, 2011). Çünkü çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun eğitiminde önemli bir araçtır. Çocuk eğitiminde kullanılan çocuk kitaplarındaki söz varlığının niteliği ve niceliği üzerine ise bir çalışma yapılmamıştır. Ayrıca piyasaya sürülen çocuk kitapları, söz varlığı ölçütlerini dikkate almadan hazırlanmaktadır (Baş, 2006).

Ülkemizde daha çok ders kitaplarındaki metinler ile öğrencilerin yazılı ve sözlü anlatımları söz varlığı bakımından

incelenmiştir (Karadağ, 2005; Arı (2003) İpekçi (2005), Karadağ ve Kurudayıoğlu, 2010; Kurudayıoğlu, 2011; Kutlu, 2006; Öz, 2012; Aksan, Mersinli, Yaldır, 2012; Uyar, 2012). Çocuk kitaplarının söz varlığı üzerine yapılan ilk çalışma Baş (2006) tarafından roman, hikâye, masal, destan ve efsane türündeki çocuk kitaplarının söz varlığını tespit edebilmek ve elde edilen neticeleri ilköğretim öğrencilerinin kelime hazineleri ile karşılaştırarak ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır. Konuyla ilgili diğer bir çalışma ise Şen (2009) tarafından yapılmıştır. Araştırma kapsamında yerli çocuk tiyatrosu metinlerinin söz varlığı incelenmiş, çocuk tiyatrosu metinlerinden elde edilen kelime hazinesi ve söz varlığı unsurları, öğrencilerin kelime hazinesiyle ve tahkiyeli metinlerin (roman, hikâye, masal, efsane, destan) söz varlığıyla mukayese edilmiştir. Gündoğdu (2012) da çalışmasında 12 farklı türde (anı-izlem, biyografi, deneme, destan, efsane, felsefe, inceleme-araştırma, masal, mektup, öykü, roman, şiir) çocuk kitabını sözcük türü, ikilemeler ve kalıplaşmış söz varlığı öğeleri açısından değerlendirmiştir.

Çocuk edebiyatı yazarı çocuğun hayal dünyasını, dilsel, bilişsel ve sosyal gelişimini dikkate alarak eserler vermelidir. Günümüzde bu duyarlılıkla çocuk edebiyatı alanında yazılan eserlerin sayıları da artmaktadır. Bu alana katkıda bulunan yazarlarımızdan biri de Aytül Akal'dır.

Akal, 1982 yılından itibaren çocuklar ve gençler için yazmaktadır. Yazarın 130'u aşkın yayımlanmış kitabı olup, bunlardan 32 tanesi de Almanca, İngilizce, İspanyolca, Farsça, Bulgarca ve Arapça'ya çevrilerek yurt dışında yayımlanmıştır. Aytül Akal adına Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nce, 9-11 Mayıs 2012 tarihlerinde, Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyumu dizisinin beşincisi olan "Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Aytül Akal" başlıklı sempozyum düzenlenmiştir.

Sempozyumda sunulan bildirilerden hareketle Aytül Akal'ın Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı dünyasında çok kapsamlı bir yerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca metinlerinin yazınsal niteliğinin oldukça yüksek olduğu, çocuğun dünyasının içinden yani çocukluğun içinden çocuğa seslendiği, işlediği konuların çocuk gerçekliğine ve

çocuk dünyasına yabancı olmadığı, yarattığı kahramanlarla insanı iyi ve kötü yanlarıyla bir bütün olarak doğal haliyle sergilediği, mizahi, yalın ve yetkin bir dil kullandığı, estetik değeri yüksek ve çocuğu bu yönde geliştirici olduğu, çocuğa ve çocuğun sorunlarına, ailesi, okulu ve çevresi ile olan ilişkilerine son derece duyarlı ve onlara çözüm üretmeyi başarabilen bir yazar tavrı sergilediği üzerinde durulmuştur (Sivri, 2012).

Çocuk edebiyatında öykü, çocuğu eğlendirirken eğitime işlevine de sahiptir. Bu nedenle çalışmanın temel amacı Aytül Akal'ın Gökyüzünde Balonlar adlı öykü kitabının söz varlığını tespit etmektir. (Ayrıca öykü kitabının söz varlığı ile elde edilen bulguları; 1-8. sınıf seviyesinde eğitim gören öğrencilerin kelime hazineleri ve çocuk hikâyelerinin kelime hazinelerine ilişkin yapılmış çalışmaların bulguları ile de karşılaştırılmıştır. Bu araştırma, çocuk edebiyatı ürünlerinin söz varlığı üzerine yapılan çalışmaların eksikliğine dikkat çekmek ve söz varlığı çalışmalarının bir yazar ve eserinin incelenebileceği yönünde örnek teşkil etmesi açısından da önemlidir. Çalışma sonuçlarının çocuk kitabı yazarlarına eğitimcilere, yol gösterici olması da düşünülmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama süreci, verilerin analizine yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini kapsamaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 187).

Araştırma kapsamında incelenen materyali; Aytül Akal'ın Redhouse Kidz Yayınlarından çıkan dokuz farklı öykünün yer aldığı Gökyüzünde Balonlar adlı çocuk öykü kitabı oluşturmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde şu işlemler sırasıyla yapılmıştır: Öykü bilgisayar ortamına aktarılmıştır. İncelenen öykünün söz varlığı dizini oluşturulurken kelimeler kök ya da gövde şeklinde ele alınmıştır. Çekim ekleri dikkate alınmamıştır. Fiillerdeki çekim ekleri atıldıktan sonra fiil kök, gövde veya tabanına “-” işareti konmuştur. Fiillerin olumsuzluk hâlleri dizinde gösterilmemiş, edilgen ve ettirgen hâlleri korunmuştur. Atasözleri, deyimler, ilişki sözleri, ikilemeler, ayrı yazılan birleşik kelimeler, birleşik fiiller, sayılar ve özel isimler tek bir kavrama karşılık geldiği için bütün şeklinde tek bir kelime gibi düşünülmüştür.

Atasözü ve deyimler dizini oluşturulurken Türk Dil Kurumunun internet ortamındaki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ile Ömer Asım Aksoy’un Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü temel alınmıştır.

Sesteş, birleşik ve yabancı kelimeler, birleşik fiiller ile ikilemeleri tespit ederken TDK’nın Türkçe Sözlüğü, Yazım Kılavuzu ile Vecihe Hatipoğlu’nun Türk Dilinde İkilemeler adlı eserinden yararlanılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamak için içerik analizinden faydalanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 227).

“Kategorilendirmede ya başkaları tarafından daha önceden geliştirilmiş kategoriler alınır, bu yapılamadığında veya uygun olmadığında ise yeni bir kategori sistemi geliştirilir” (Bilgin, 2006:19). Kategorilendirme Aksan (2006)’ın çalışmaları dikkate alınarak kelimeler, özel isimler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler (ilişki sözleri) ve ikilemeler şeklinde yapılmıştır. Araştırmada ayrıca özel isimler de incelenmiştir.

Bilgisayar ortamına atılan öykü metni Cibakaya programının 2.3. sürümü kullanılarak dizin hâline getirilmiştir. Ham haldeki kelimelerden kullanıldığı yere bakılarak çekim ekleri atılmış (gelmiş, gelirdi) tek bir kelime (gel-) kabul edilerek dizine alınmıştır. Aynı program kullanılarak sözcüklerin sıklık dizini de oluşturulmuştur. Ayrıca bu program kullanılarak öykü kitabının kelime hazinesi, Baş (2006) tarafından oluşturulan öykü kelime listesi ve ilköğretim öğrencilerine ait kelime listesi ile mukayese edilmiştir.

Bulgular

Bulgular “*Toplam kelime sıklığı*”, “*Farklı kelime sıklığı*”, “*Kelime tekrarlanma oranı*”, “*Kelime yüzdeliği*” başlıkları altında verilmiştir.

“*Farklı kelime sıklığı*” tekrarsız kullanılan kelimelerin sayısını; “*Toplam kelime sıklığı*” öykü içerisindeki tüm kelimelerin toplamını “*Kelime tekrarlanma oranı*” farklı kelimenin, toplam kelime içindeki kullanım oranını; “*Kelime yüzdeliği*” ise farklı kelimenin toplam söz varlığı kullanımını içindeki oranını göstermektedir.

Tablo 1. Gökyüzünde Balonlar Öykü Kitabının Söz Varlığına İlişkin Bulgular

Unsurlar	Toplam kelime sıklığı	Farklı kelime sıklığı	Toplam/farklı oranı
Temel kelime hazinesi	6466	1637	3.94
Özel isim	46	19	2.42
Deyim	256	202	1.26
İkileme	69	56	1.23
Kalıp sözler	25	23	1.08
Atasözü	2	2	1
Toplam Söz Varlığı Unsuru	6864	1939	3.54

Gökyüzünde Balonlar adlı öykü kitabında işaretleme ve birleştirme yapıldıktan sonra kelime, özel isim, ikileme, deyim, atasözü ve kalıp sözlerden meydana gelen toplam 6864 adet söz varlığı unsuru bulunmaktadır. Toplam 6864 söz varlığı unsuru 1939 unsurun tekrarlanmasıyla oluşmuştur. Her söz varlığı unsuru ortalama 3.54 kere tekrar edilmiştir.

Tablo 2. Gökyüzünde Balonlar Öykü Kitabında Kullanılan Temel Kelime Hazinesi ile İlgili Bulgular

Toplam söz varlığı sayısı	Toplam kelime sıklığı	Farklı kelime sıklığı	Kelime tekrarlanma oranı	Kelime yüzdeliği
6864	6466	1637	3.94	94.17

Tablo 2’de görüldüğü gibi, Gökyüzünde Balonlar öykü kitabının temel kelime hazinesi toplamda 6466, farklı 1637 kelimedenden oluşmaktadır. Kelime tekrarlanma oranlarına bakıldığında bir kelime ortalama 3.94 kez tekrarlanmaktadır. Kelimelerin toplam söz varlığı içindeki yüzdeliği ise 94.17’dir. Öykü kitabında en çok kullanılan 100 kelime kullanım sıklığına göre aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 3. Gökyüzünde Balonlar Öykü Kitabında En Çok Kullanılan 100 Kelime ve Sıklıkları

KELİME	SIKLIK	KELİME	SIKLIK	KELİME	SIKLIK	KELİME	SIKLIK
de	149	bana	31	hiç	18	iki	14
anne	123	biz	30	iç	18	kitap	14
bir	102	dede	30	yok	18	kullanmak	14
ben	97	bile	29	cep tel.	17	saat	14
demek	92	demek	29	okul	17	şimdi	14
olmak	89	söylemek	29	otur	17	vermek	14
mi	82	daha	29	sanki	17	çalışmak	13
ama	66	anlamak	27	armağan	16	ön	13

için	57	başlamak	25	girmek	16	telefon	13
o	56	sonra	25	kadar	16	yine	13
ne	53	bir şey	23	ki	16	açmak	12
yapmak	48	kapı	22	ses	16	doğru	12
çok	46	nine	22	yer	16	işte	12
ev	46	ya	22	beklemek	15	kaç	12
gibi	45	okumak	21	durmak	15	öyle	12
al	44	iyi	21	geçmek	15	piyano	12
gel	44	çıkmak	20	kim	15	unutul	12
istemek	43	kendi	20	oda	15	uzatmak	12
diye	40	saç	20	sevmek	15	yazmak	12
var	40	ve	20	üzeri	15	zaten	12
bilmek	33	salon	19	yaş	15	aramak	11
görmek	32	sen	19	bilgisayar	14	arkadaş	11
bakmak	32	şey	19	bulmak	14	biraz	11
gitmek	31	anneanne	19	defter	14	iş	11
hemen	31	en	18	duymak	14	nasıl	11
Toplam Kelime	25	Toplam Kelime	25	Toplam Kelime	25	Toplam Kelime	25

Tablo 3'e göre en çok kullanılan kelime 149 sıklıkla "de" kelimesidir. "anne" 123, "bir" 102 sıklıkla en çok kullanılan diğer kelimelerdir.

Tablo 4. Gökyüzünde Balonlar Öykü Kitabında Kullanılan Özel İsimler ile İlgili Bulgular

Toplam söz varlığı sayısı	Toplam özel isim sıklığı	Farklı özel isim sıklığı	Özel isim tekrarlanma oranı	Kelime yüzdeliği
6864	46	19	2.42	0.67

Gökyüzünde Balonlar öykü kitabında toplamda 46 özel isim 19 farklı özel ismin tekrarlanmasından oluşmuştur. Her özel isim 2.42

oranında tekrar edilmiştir. 46 özel isim toplam söz varlığının %0.67'sini oluşturmaktadır.

Gökyüzünde Balonlar adlı öykü kitabında kullanılan özel isimler sıklıklarıyla birlikte aşağıda verilmiştir:

Suna (10), Ceren (5), Kadir Amca (5), Motorlu Deli (3), Nazan(3), Papatya (3), Tarık (3), Ayla teyze(2), Lavanta anne (2), Devlet Opera ve Balesi, Melih Bey, Ebru, Neriman, Kamer, Onur, Osman, Örimcek Adam, Salih, Şekerpare.

Tablo 5. Gökyüzünde Balonlar Öykü Kitabında Kullanılan İkilemelerle İlgili Bulgular

Toplam söz varlığı sayısı	Toplam ikileme sıklığı	Farklı ikileme sıklığı	İkileme tekrarlanma oranı	Kelime yüzdeliği
6864	69	56	1.23	1

Eserde toplamda 69, farklı 56 ikileme yer almaktadır. Farklı ikilemelerin toplam ikilemelere oranı 1.23'tür. Bütün ikilemeler, toplam söz varlığının % 1'ini meydana getirmektedir.

Gökyüzünde Balonlar adlı kitapta kullanılan ikilemeler ve sıklıkları şöyledir (Sıklığı 1 olanlar, parantez içinde belirtilmemiştir):

Ara sıra (4), tek tek (3), didik didik (2), gelen geçen (2), hoplaya zıplaya (2), oradan oraya (2), sabah sabah (2), tıkr da tıkr (2), tutam tutam (2), abuk sabuk, adım adım, başka başka, bir iki, birbiri, birer ikişer, car car, çeke çeke, çın çın, derin derin, , duyar duymaz, eğri büğrü, falan filan, gelen geçen, gelirse gelsin, git gel, hemen hemen, hepi topu, ıvır zıvır, istemeye istemeye, itiş kakaş, kargacık burgacık, kendi kendime, kıtır kıtır, konu komşu, miş da miş, olsa olsa, ora bura, oradan oraya, rahat rahat, renk renk, , saçma sapan, saf saf, söyleyip söylememek, tamam tamam, tane tane, tatlı tatlı, , tel tel, torba torba, toz toprak, tövbe tövbe, tuhaf tuhaf, , uslu uslu, üst üste, vicık vicık, yamuk yumuk, yaz kış, zaman zaman.

Tablo 6. Gökyüzünde Balonlar Öykü Kitabında Geçen Kalıp Söz (İlişki Sözlere) ile İlgili Bulgular

Toplam söz varlığı sayısı	Toplam kalıp söz	Farklı kalıp söz	Kalıp söz tekrarlanma oranı	Kelime yüzdeliği
6864	25	23	1.08	0.36

Tablo 8'e göre öykü kitabında toplam 25, farklı 23 kalıp söz yer almaktadır. Sadece iki kalıp söz tekrar edilmiştir. Tekrarlanma oranı ise 1.08'dir. Kalıp sözlerin toplam söz varlığı içerisindeki yüzdesi ise 0.36 olarak belirlenmiştir.

Gökyüzünde Balonlar adlı öykü kitabındaki kalıp sözler (ilişki sözlere) ve sıklıkları aşağıda verilmiştir:

“Ne varsa (2), yok artık (2), afiyetle, Allah aşkına, böyle giderse, çok ayıp, diyecek oldum, eh ne yapalım, git başımdan, haydi canım, hayret bir şey, hoppala, hoşça kal, olur iş mi, ona göre, önemli değil, sana ne, sandım ki, şu işe bakın, katiyen olmaz, kusura bakma, ne gerek var, ne yani.

Tablo 7. Gökyüzünde Balonlar Öykü Kitabında Geçen Deyim ve Atasözleri ile İlgili Bulgular

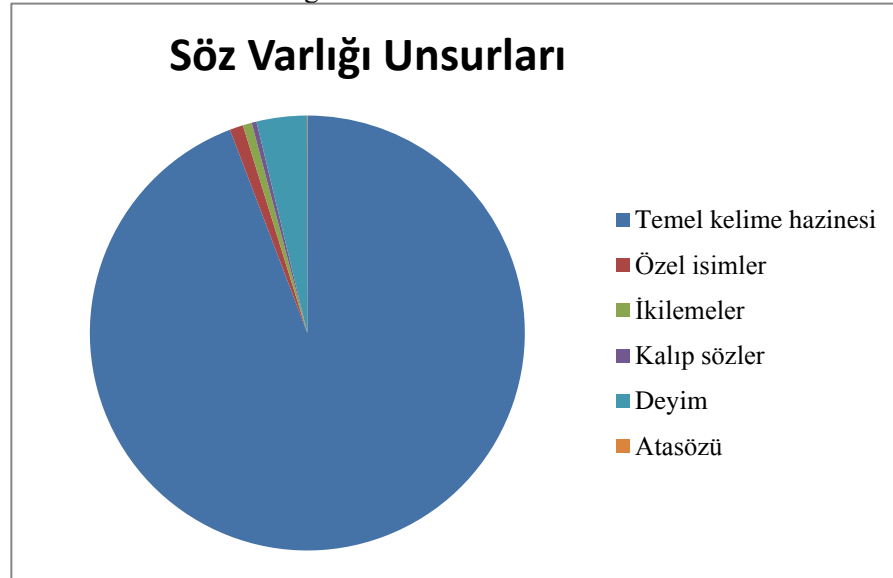
	Deyim	Atasözü
Toplam deyim/atasözü sıklığı	256	2
Farklı deyim/atasözü sıklığı	202	2
Deyim/atasözü tek. oranı	1.27	1
Kelime yüzdeliği	3.73	0.03

Gökyüzünde Balonlar adlı kitapta farklı 202 deyim tekrarlanması sonucunda toplamda 256 deyim bulunmaktadır. Deyim tekrarlanma oranı ise 1.27'dir. Toplam deyim sayısının tüm söz varlığı içindeki oranı ise 3.73'tür. Kitapta en çok kullanılan 100 deyim sıklıklarıyla birlikte aşağıda verilmiştir:

Aklıma gelmek (5), özür dilemek (4), akli ermek (3), dikkat çekmek (3), ele geçirmek (3), fark etmek (3), göz göze gelmek (3), güveni sarsılmak (3), ortaya çıkmak, (3)söz etmek (3),söz vermek (3), başından savmak (2), bir sürü (2), canı çekmek (2), canı istemek (2), durduk yerde (2), farkına varmak (2), fotoğraf çekmek (2), fular bağlamak (2), göz atmak (2), hayal kurmak (2), iki çift laf etmek (2), karar vermek (2), laf yetiştirmek (2), maymun iştahlı olmak (2), mideye indirmek (2), resim çekmek (2), telefon etmek (2), ters ters bakmak (2), üzerine basa basa (2), yerine koymak (2), zehir gibi (2), zorunda kalmak (2,)yanıt vermek

Kitapta toplamda 2 atasözüne yer verilmiştir. Atasözleri tekrar edilmemiştir. Toplam söz varlığı içerisindeki oranı ise %0.03`tür. Kitapta yer alan atasözleri ise “Akan sular durur.” ve “Zararın neresinden dönülse kârdır.” biçimindedir.

Grafik 1. Söz Varlığı Unsurlarının Yüzdellik Grafikselleştirilmesi

Grafik 1`de Gökyüzünde Balonlar öykü kitabının bulunan söz varlığı unsurlarının yüzdellik dağılımı gösterilmiştir. Bu grafiğe göre kitapta temel kelime hazinesi %94.17, deyimler %3.73, ikilemeler %1, özel isimler %0.67, kalıp sözler %0.36, atasözleri %0.03 oranında yer almaktadır.

Tablo 8. Gökyüzünde Balonlar Öykü Kitabının Kelime Hazinesinin İlköğretim Öğrencileri İle Çocuk Hikâyelerinin Kelime Hazinesinin Karşılaştırılmasıyla Elde Edilen Bulgular

	Çocuk öyküleri kelime hazinesi	1-8. sınıf öğrenci kelime hazinesi
Örtüşme düzeyi	%86.6	%84.3

Gökyüzünde Balonlar öykü kitabının kelime hazinesinin ilköğretim öğrencileri ile çocuk öykülerinin kelime hazinesinin karşılaştırılmasıyla elde edilen bulgular Baş (2006)'ın "1985–2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışma esas alınarak yapılmıştır. Karşılaştırma sonucunda Gökyüzünde Balonlar öykü kitabının kelime hazinesi, çocuk hikâyelerinin kelime hazinesinin %86.6'sıyla; ilköğretim öğrencilerinin kelime hazinesinin %84.3'üyle örtüşmektedir

Sonuç ve Tartışma

Aytül Akal'ın Gökyüzünde Balonlar adlı dokuz öyküden oluşan kitabının işaretleme ve birleştirme işlemlerinden sonra 6864 söz varlığını barındırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunlar da 1939 unsurun tekrarlanmasıyla oluşmuştur. Genellikle bir dilin temel söz varlığının 2.000 civarında sözcükten oluştuğu benimsenmektedir (Aksan, 2007:20). Akal'ın 2000'e yakın farklı söz varlığı unsuruna yer vermesi eserinin bu anlamda yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. "Öğrenci bir kelimeyle ne kadar sık karşılaşır o kelimeyi, uzun süreli belleğe geçirmesi ve aktif kullanarak kelime hazinesine katması kolaylaşır" (Ayan, Baş, 2015). İncelenen eserde her söz varlığı unsurunun ortalama 3.54 kere tekrar edilmiş olması, yeni öğrenilen kelimelerin hafızadaki kalıcılığına yardımcı olacaktır.

Araştırmada incelenen temel kelime hazinesinin dışındaki söz varlığı unsurlarının yüzdelerine bakıldığında 6864 söz varlığı içerisinde yer alan deyimler, toplam kelime sayısının %3.73'ünü oluşturmaktadır. Gündoğdu'nun (2012), "Türk Çocuk Yazınında Söz Varlığı" çalışmasında deyimlerin oranı %5 iken Şen'in (2009)

incelediği çocuk tiyatrosu metinlerindeki deyimlerin, toplam kelime içindeki yüzdeliği 2.289'dur. İncelenen eserde toplam deyimlerin farklı deyimlere oranına 1.26'dır. Baş (2006)'ın çalışmasında 1.79; Şen (2009)'de 2.41; Gündoğdu (2012) da ise bu oran 1.33'tür. Bu sonuçlar Aytül Akal'ın eserindeki deyim kullanımının yeterli olduğunu, 1.26 kez tekrar edilmiş olması da kitapta farklı deyimlerin kullanıldığını göstermektedir.

Akal'ın kitabında özel isimlerin toplam kelime içindeki yüzdeliği 0.67'dir. Benzer çalışmalarda ise bu oran Baş (2006)'ta %3.4; Şen (2009)'de %3.09'dur. Gündoğdu (2012) ise incelediği öykü kitabında yer alan özel adların yüzdeliğini belirtmemiş toplam 182, farklı 41 özel adın yer aldığı bulgusuna yer vermiştir. Akal'da toplam özel isimlerin farklı özel isimlere oranı 2.42'dir. Baş (2006)'ın araştırmasında toplam özel isimlerin farklı özel isimlere oranı hikâyelerde 4.2 iken Şen (2009)'e ait çalışmada toplam özel isimlerin farklı özel isimlere oranı 3.49'dur. Gündoğdu (2012)'de ise bu oran 4,44'tür. Bu doğrultuda çalışmada incelenen kitabın özel isim kullanma oranının diğerlerine nazaran daha az olduğu söylenebilir. Fakat diğer çalışmalardaki özel isim kullanma oranının yüksek olmasını tekrarlanma sıklıklarının fazlalığına bağlamamız mümkündür.

Araştırmamızda ikilemelerin kullanımına baktığımız zaman toplam söz varlığı içindeki yüzdeliği 1'dir. Baş (2006)'ın çalışmasında öykülerde % 0.6; Şen (2009)'de %0.56 oranında ikileme kullanılmıştır. Gündoğdu (2012)'nin çalışmasında toplam 66, farklı 52 ikileme yer almaktadır. İncelenen eserde toplam ikilemelerin farklı ikilemelere oranına 1.23'tür. Baş (2006)'ın çalışmasında 2.6, Şen (2009)'de 2.18; Gündoğdu (2012)'da ise bu oran 1.26'dır.

Söz varlığı unsurları içerisinde en düşük oranın ise atasözlerine ait olduğu görülmektedir. Akal'ın kitabında toplamda iki atasözü kullandığı tespit edilmiştir. Baş (2006) incelediği 100 öyküde 9, Gündoğdu (2012) incelediği kitapta 1, Şen (2009) ise çocuk tiyatrosu metinlerinde farklı 14 atasözü tespit etmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, Baş (2006) tarafından oluşturulan 1-8.sınıf öğrencilerinin sahip olduğu kelime hazineleri ve

öykü metnlerinin kelime hazineleri ile karşılaştırılmıştır. Buna göre; öğrencilerinin kelime hazinesinin “Gökyüzünde Balonlar” öykü kitabının kelime hazinesiyle örtüşme düzeyi %84.3; öykü metnlerinin kelime hazinesiyle incelenen öyküde kullanılan kelime hazinesinin örtüşme düzeyi ise %86.6 olarak tespit edilmiştir. Bu durumda incelenen eserin gerek öğrencilerin kelime hazinesiyle, gerekse öykü metnlerinin kelime hazinesiyle örtüşme düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. “Çocukların sözlü ve yazılı anlatımlarında kullandıkları söz varlığı ile mevcut çocuk kitaplarının söz varlığının karşılaştırmalı olarak incelenmesi; yaş ya da sınıf seviyelerine göre, çocuklara kavratılacak kelimelerin tespit edilmesine, söz varlığının zenginleştirilmesi için verimli eğitim ortamlarının hazırlanmasına imkân sağlayacaktır.”(Baş, 2006, 150)

Çeçen`e (2011) göre dil eğitimiyle ilgilenen eğitimci ve araştırmacıların çocuklara okuttukları hikâyelerde söz varlığı açısından zengin; kelime hazinesi geniş, tekrarsız kelime sayısı fazla, atasözü, deyim ve ikilemelerin bol sayıda olması gerekir. Çünkü aynı kelimelerin sık tekrarlandığı metinler okuma sırasında bıkkınlığa yol açabilir. Bu nedenle farklı kelime sayısı fazla olan edebî ürünler tercih edilmelidir.

Sonuç olarak, kitabın ilköğretim öğrencilerine uygun, temel kelime hazinesi ve deyimlerin kullanımını açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu, diğer söz varlığı unsurları (atasözleri, özel isimler, kalıp sözler) açısından ise yetersiz olduğu söylenebilir.

Aytül Akal`ın Gökyüzünde Balonlar adlı öykü kitabının söz varlığını konu edinen bu çalışmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda belirlenen öneriler şöyle sıralanabilir:

1. Yazarın diğer eserlerinin, söz varlığını belirlemek için benzer çalışmalar yapılabilir.
2. Diğer güncel çocuk edebiyatı yazarlarının eserleri de söz varlığı açısından incelenebilir.
3. Çocuk edebiyatı ürünlerinin söz varlığı ile çocukların kullandıkları söz varlığı karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Kaynaklar

- Akal, A. (2014). *Gökyüzünde balonlar*. İstanbul: Redhouse Kidz Yayınları.
- Aksan, D. (2006). *Anadilimizin söz denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin söz varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Y. , Mersinli Ü. & Yaldır Y. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitapları derlemi ve Türkçe ulusal dil derlemi örneklemindeki sözcük sıklıkları, V. D. Günay & diğ. (haz.) *Türkçe öğretimi üzerine çalışmalar* (s.397-408). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları
- Aksoy, Ö. A. (1998). *Atasözleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aksoy, Ö. A. (1998). *Deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Arı, G. (2003). *İlköğretim altıncı sınıf ders kitaplarındaki kelimeler ve bu kelimelerin kullanılabilirliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, C. (2007). *Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayan, S. & Baş, B. (2015). Çizgi filmlerdeki söz varlığıyla ilkokul öğrencilerinin söz varlığı üzerine bir araştırma, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 3(4), 84-99.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *TÜBAR*.28,137-159.
- Baş, B. & Karadağ, Ö. (2012). Söz varlığı üzerine yurt dışında ve Türkiye’de yapılan temel araştırmalar. *Millî Eğitim*, 193, 81-105.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Binyazar, A. (04-06 Ekim 2006). *Çocuk kitaplarında yazınsallık*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara.
- Çotuksöken, Y. (2003). Anadili öğretiminde edebiyatın yeri ve işlevi. *Çağdaş Türk Dili* 184,s.148–151.
- Demirel, Ş. (Editör). (2011). *Edebî metinlerle çocuk edebiyatı*. (2. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Gündoğdu, A.E. (2012). *Türk çocuk yazınında söz varlığı-Derlem tabanlı bir uygulama-* Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Hatipoğlu, V. (1981): *Türk Dilinde İkileme*, Ankara, Türk Dil kurumu Yayınları.
- İpekçi, A. (2005). İlköğretim7. Sınıf Öğrencilerinin Kelime Serveti Üzerine Bir Araştırma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I.kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karadağ, Ö. & Kurudayıoğlu, M. (2010). 2005 Türkçe programına göre hazırlanmış ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarının kelime hazinesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 27, 423-436.
- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, . Ankara.
- Kurudayıoğlu, M. (2011). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir değerlendirme. *e-Journal of New World Sciences Academy*. 6,1797-1808.
- Kutlu, A.H. (2006). *MEB ilköğretim 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlığı açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- Öz, G. (2012). *Sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Russell, David L. (1997). *Literature for children*. New York: Longman.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. (5. Basım). İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sivri, M. (Mayıs, 2012) *Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Aytül Akal Sempozyumu*. 10.10.2015 tarihinde <http://www.aytulakal.com/index.php/aytul-akal/aytul-akal-sempozyumu> adresinden alınmıştır.
- Şen, E. (2009). *1980'den günümüze çocuk edebiyatı alanında yazılmış yerli çocuk tiyatrosu metinlerinin söz varlığı üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Uyar, Ö. B. (2012). *8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerin öğrencilerin söz varlığına katkısı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Uzun Yurt, S. (2013). *Sevim Ak'ın öykülerinin eğitsel değerinin incelenmesi*, Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Summary

Purpose

Examination of the children's literature products in terms of language is as crucial as the literary study of these works because these products are important tools in the child training. Story in children's literature has both entertaining and training functions for the children. Therefore, the main aim of this study is to determine the vocabulary of Aytül Akal's story book named "Gökyüzünde Balonlar". Other aim of this study is to compare the findings obtained from the vocabulary of the book with the studies carried out about the vocabulary of children's stories and with the vocabulary of 1st -8th grade students. This study is of great importance because it sets a good example of the examination of a writer and his/her work in vocabulary studies and also draws attention to the lack of studies related to the vocabulary of the children's literature products. It is believed that results of the study will be a guide for children's book writers and educators.

Method

Document review method, one of the qualitative research methods, was used in this study. Categorization was as such; words, proper nouns, idioms, proverbs, routine words and reduplication. Proper nouns were also studied in the paper. Elements of vocabulary in the book, which was examined with content analysis, were determined as; words, idioms, proverbs, reduplications, routine words and proper nouns. Story text which was computerized was transformed to index using Cibakaya program version 2.3. Frequency index of the words was also created using the same program. Also, by using this program vocabulary of the story book was compared with story word list created by Baş (2006) and with the words list belonging to the elementary education students.

Results

After the marking and unification were carried out in the story book named "Gökyüzünde Balonlar", 6864 elements of vocabulary consisting of words, idioms, proverbs, reduplications, routine words and proper nouns were found. They make up

of the repetition of 1939 elements. Each element of vocabulary was repeated 3.54 times on average. Basic vocabulary of the book consists of 6466 words of which 1637 are different. Percentage of the words in whole vocabulary is 94.17%.

Total 46 proper nouns consisted of the repetition of 19 different proper nouns and 46 proper nouns are equal to 0.67% of total vocabulary.

There are total 69, different 56 reduplications in the book. All reduplications are equal to 1% of total vocabulary.

There are total 25, different 23 routine words in the books, only two of them were repeated. The percentage of routine words in the whole vocabulary is 0.36%.

In “Gökyüzünde Balonlar”, there are total 256 idioms and they make up as a result of the repetition of 202 idioms. The percentage of the idioms in the whole vocabulary is 3.73%.

There are only two proverbs in the book. They are not repeated. The percentage of proverbs in the whole vocabulary is 0.03%

Discussion, Conclusion

Akal’s placing around 2000 different elements of vocabulary in her work puts forth that her work is adequate in this meaning. Findings obtained in the research have been compared with the vocabulary of the 1-8th year class students and vocabulary of story texts which were formed by Baş (2006). According to this, it is identified that the level of being consistent with the vocabulary of “Gökyüzünde Balonlar” and the vocabulary of students is %84.3; and the level of being consistent with the vocabulary of story texts and the vocabulary used in the studied story is %86.6.

In this case, it finds out that the studied work has a high consistency level not only with the vocabulary of the students, but also with the vocabulary of story texts.

As a result, we can say that the book has a rich content for primary education and in terms of usage of idioms. 1637 different words which make up the basic vocabulary and 202 idioms were placed in the work. But it can be said that it is insufficient in relation to the other elements of vocabulary (proverbs, proper nouns, routine words). Especially it is remarkable that only two proverbs have been placed in a work which consists of 9 stories.

Suggestions as a result of this study related to Aytül Akal’s story book named “Gökyüzünde Balonlar” are as such;

1. Similar studies can be carried out in order to determine the vocabulary of the writer’s other books.

2. Other modern children’s literature writers’ works can also be studied in terms of vocabulary.

3. The vocabulary of the children's literature products can be examined comparatively with children's vocabulary.

* * * *